

54

Apácai Csere János (1625–1659)

A héber nyelvről

1653

De studio sapientiae (Utrecht, 1653), p. 440

Ú j a b b k i a d á s :

* (1899), p. 96

F o r d í t á s :

Tarnóc Márton, szerk., *Magyar gondolkodók, 17. század* (Magyar remekírók) (Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1979), pp. 609–655: “A bölcsesség tanulásáról”; a szemelvény: pp. 640–642 (Orosz Lajos fordítása)

I r o d a l o m :

Eisler Mátyás, “Apácai héber tanulmányai”, in: *Évkönyv, 1900* (Budapest: Izr. Magyar Irodalmi Társulat – Lampel R. / Wodianer F. és fiai, 1900), pp. 316–332

Strbik Andrea, *Héber nyelvtanok Magyarországon: A Magyarországon kiadott, magyar szerzők által írt vagy magyar nyelvű héber nyelvtanok bibliográfiája (1635–1995)* (Hungaria Judaica, 10) (Budapest: MTA Judaisztikai Kutatócsoport – Osiris Kiadó, 1999), p. 18 skk.

(...) Feléd közeleg sietve beszédem, héber nyelv, minden nyelv ősanja, te! Hiszen te tanítsz meg minket magának az Istennek és az isteni dolgoknak ismeretére, te nyújtod az ember és az emberi dolgok igaz rajzát, egyedül te írod elő a jobb élet elnyerésének igaz útját. Téged a felséges Isten teremtett az első ember számára. Ő maga általad szólott. Ádám téged használt a paradicsomban, és téged használt az újonnan született világ. A zord Mózes, a homályos próféták, a kegyetlen királyok beszéde általad vált oly gördülékennyé, oly világossá és ékes szavúvá. Te szent vagy, bölcs vagy, isteni vagy. Ha minden más nyelv elenyészik is, te fennmaradsz. Az örök életben is téged fognak használni. Mily kedves, mily kellemes, hallgatóim, a tudósnak ismernie ezt a nyelvet, mely egyedül tartalmazza az igazi bölcsességet, magának a felséges Istennek a bölcsességét; mely egyetlen nyelvként teremtett a világ kezdeteivel egy időben; mely Krisztus előtt minden szentnek anyanyelve volt; melyen a szent könyvek nagyobb részének sorait rótták. Mit szóljak az egész Ószövetség általánosan ismert kitűnő kommentárjáról, a káldeus parafrázisról?¹ Mit szóljak az Újszövetség szír parafrázisáról, melynek nyelve a Megváltó anyanyelve volt?² Mit szóljak a Talmudról, a zsidók bölcsességének egyetemes és hiteles összefoglalásáról? Mit a rabbinusok kitűnő kommentáraitól és írásairól? Aki a rabbinusok nélkül az Ószövetséget magyarázni próbálja, Munster³ tanúsága szerint esztelenül cselekszik. Vatablus,⁴ Junius⁵ és

¹ Értsd: a héber Biblia arámi nyelvű fordítása, a Targum.

² Tévedés: a Biblia szír fordítása (Pesitto), és maga a szír nyelv, csak az i. sz. III. században különült el az arámitól.

³ Sebastian Münster (1489–1552), a reformáció korának legkiválóbb keresztény hebraistája.

Tremellius⁶ többször szántottak ezek tinójával, mintsem hinné az ember. (...) Nem állja meg a helyét az az ellenvetés sem, hogy mindazt, ami azokban az iratokban nagy jelentőségű, mások már kiszedték, s valamely közismert nyelven közölték velünk, és hogy – ami pedig a fődolog – magát a Bibliát is már sokan nagyon pontosan lefordították. De Isten és ember a tanúm, nincs ennél vakmerőbb állítás! Lehet-e olyasmit megtörténtnek mondanod, aminek megtörténtét nem látod? Honnan tudod, hogy Hieronymus,⁷ Pagninus,⁸ Junius vagy valamelyik más fordító sehol sem tér el az igazságtól? Éppen ellenkezőleg. Nagyon is világosan észreveheted, hogy gyakran ellentmondanak egymásnak, kölcsönösen cáfolják egymást és kimutatják egymás tévedését, s hogy éppen ezért csak egy lehet az igaz, már akármelyik is a sok közül. Erre újra azt válaszolhatod: Hiszen ez mind jó és szép, de mi akár nélkülük is ellehetünk. Erre viszont azt mondom: Ha csak azt kell megszerezned és gondoznod, amit egyáltalában nem nélkülözhetsz, akkor szúrasd ki a szemedet, mert ha van vezetőd, szem nélkül szépen ellehetsz. (...) Mivel azonban – ezt már én mondom – a legkiválóbb rabbinusok még nincsenek lefordítva, azért ezt a hasznot hiába igyekszik valaki megszerezni, ha saját maga nem törődött azzal, hogy megértésükre eljusson. Mivel ugyanis a héber írók sok munkája – jól jegyezd meg – még nyomtatásban sem jelent meg, nemhogy lefordítva volna, aki az ezen művekből származó hasznot élvezni akarja, előbb fáradságos munkával kell elérnie, hogy tartalmukat megismerje.

(...)

⁴ Franciscus Vatablus (François Vatable) (?–1547), a párizsi Collegium trium linguarum / College de France héber professzora.

⁵ Franciscus Junius (François du Jon) (1545–1602) hugenotta teológus, a heidelbergi, majd leydeni egyetem tanára.

⁶ Emanuel Tremellius (1510–1580) kitért zsidó. *

⁷ Eusebius Hieronymus Presbiter (345 k.–420), a Vulgata fordítója.

⁸ Santes Pagnini (Xanthus Pagninus) (1470–1536) dominikánus szerzetes, Savonarola tanítványa, aki egy kitért zsidótól tanult héberül, és Hieronymus óta az első volt, aki héberből készítette el Biblia-fordítását (1528).